

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA BO'LISH AMALI HAQIDA MA'LUMOT BERISH VA
ULAR USTIDA AMALLAR BAJARISH**

Mamajonov Sanjarbek Mirzayevich

Qo'qon Universiteti dotsenti, PhD,

Sharafutdinova Madinaxon Iskandarjon qizi.

Qo'qon universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Mamajonova Nazokatxon Erkinjon qizi

Uchko'prik tumani 52-maktab matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning bo'lish amalining manosini va bua mal qanday bajarilishini va birinchi qadam ustun ko'rinishida bo'lishni o'rgatish va tushunchalar berish.

Kalit so'zlar. Bo'lish, bo'linuvchi, bo'luvchi, bo'linma, “:” bo'lish amali belgisi.

Annotation. This article is about teaching and understanding the meaning of the action of division and how this action is performed and teaching and explaining how the first step is solved in a form of column

Key words. Dividing, divisor, division, “:” sign of the action of division.

Аннотация. Данная статья посвящена обучению и пониманию значения акта деления и способов его выполнения, а также первого шага деления в виде столбика.

Ключевые слова. Деление, делитель, делитель, деление, “:” знак действия деления.

Boshlang'ich ta'lim deganda, avvalo, biz ko'z oldimizga endigina maktabga qadam quygan kichkinagina murg'ak bolalar keladi. Bu bolalarga avvalo sonlardi va ular ustida qushish ayirish amallari o'rgatiladi. Buning uchun boshlang'ich sinf o'qituvchisidan katta mahorat va istedod talab qilinadi. Qo'shish ayirish amallarini puxta o'zlashtirilgandan so'ng 2-sinfga qadam qo'yganlarida ko'paytirish va bo'lish amali bolalarga o'rgatiladi va tushuncha beriladi.

Bo'lish amali – bu bir sonni (bo'linuvchini) boshqa bir son (bo'luvchi) ga bo'lish orqali yangi son (bo'linma) olish jarayonidir. Matematikada bo'lish, odatda, “÷” yoki “:” belgisi bilan ifodalanadi.

Bo'lishning formulasi quyidagicha:

$$A : B = C$$

yoki

$$A / B = C,$$

bu yerda A – bo'linuvchi, B – bo'luvchi, C – natija (bo'linma).

Misol. Agar $A = 12$ va $B = 4$ bo'lsa,

$$12 : 4 = 3$$

bo'ladi. Bu misolda 12 ni 4 ga bo'lish natijasi 3 ga teng.

Bo'lish amali fanning quyidagi sohalarida qo'llanadi:

1. Bo'lish amali ko'pincha tenglamalarni yechishda, masalan, biror sonni berilgan shartlar asosida aniqlashda qo'llaniladi.

$15 \cdot x = 15$	$x : 5 = 0$
$x = 15 : 15$	$x = 0 \cdot 5$
$x = 1$	$x = 0$
Tekshirish:	Tekshirish:
$15 \cdot 1 = 15$	$0 : 5 = 0$

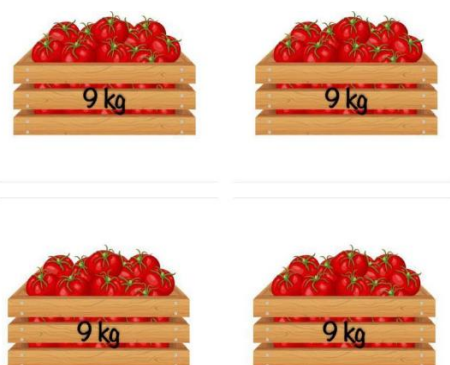
2. Qismlarga ajratishda qo'llaniladi. Bo'lish amali bir butun sonni qismga bo'lish jarayonidir. Masalan, agar sizda 10 ta olma bo'lsa va ularni 2 ta do'stingizga bo'lsangiz, har bir do'stingizga 5 ta olma to'g'ri keladi.

3. Bo'lish amali foizlarni hisoblashda ham muhimdir. Masalan, biror narsa qiymatining foizini hisoblash uchun, umumiy summani o'sha summaning foiziga bo'lish kerak.

4. Proporsiyalarni hisoblashlarda ham ishlatiladi. Bo'lish amali sonlar o'rtasidagi nisbatlarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Bo'lish amali, matematikada asosiy operatsiyalardan biri bo'lib, hisob-kitoblar, iqtisodiyot, ilm-fan va boshqa sohalarda keng qo'llaniladi.

Dars davomida o'qituvchi o'quvchilarga bo'lish haqida hayotiy va tasavvur orqali topish kerak bo'lgan masalalar orqali mavzuni tushuntiradi. *Tasavvur qiling, bolajonlar, menda 4 ta ruchka bor edi uni 2 ta o'quvchiga teng bo'lib berdim, ularda nechtdan ruchka bo'ldi?* Shunga o'xshash savollar orqali darsni tushuntirishda o'qituvchi mahorat va qobiliyat bilan o'quvchilar 4, 5 ta savollar beradi. Misollar yechish davrida bo'linuvchi, bo'luvchi, bo'linma qaysi sonlar ekanligi tushuntiriladi.

1 ta yashikda - 9 kg pomidor
4 ta yashikda - ? kg pomidor

Terishdi - 18 ta olma
Teng taqsimlandi - 3 ta bolaga
Har bolaga - ? ta olma

Shunday masalalari orqali dars yana ham qiziqarli va tushunarli qilib olib boriladi. Dars davomida o'quvchilarga ko'paytirish, bo'lish amallari bir-biriga chambarchas bog'liq ekanligi haqidagi jadvallar orqali tushuntirib o'tiladi. Ushbu jadvalda ko'paytma aniq, ko'paytuvchi nomalum, bunda ko'paytuvchini topish uchun ko'paytmani ma'lum ko'paytuvchiga bo'lamiz.

Ko'paytuvchi	2	4	8	7	
Ko'paytuvchi	9	6	5		
Ko'paytma	18	24	40	24	49

18:2=9
24:4=6

Quyidagi jadvalga e'tibor qarataylik. Bu yerda bo'linma ma'lum, bo'luvchi va bo'linuvchi noma'lum. Birinchi misolda bo'luvchini topish uchun bo'linuvchini bo'linmaga bo'lamiz yani $14:2=7$.

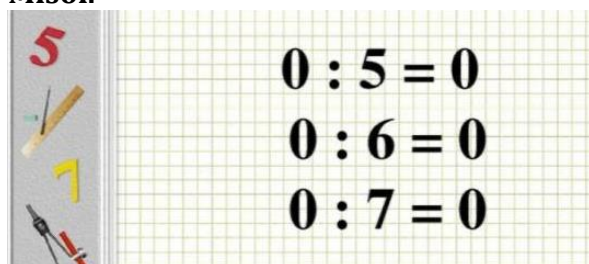
Bo'linuvchi	14	27	64		
Bo'luvchi	7		6	7	
Bo'linma	2	3	6	8	5

14:2=7

Jadvalning 3-katagiga qarasak, bo'linuvchi nomalum, bunda bo'luvchini bo'linmaga ko'paytiramiz, ya'ni $6 \times 6 = 36$, demak, bo'linuvchi 36 ga teng.

Eslatma. 0 ni har qanday songa bo'lganimizda javobi doim 0 bo'ladi.

Misol.

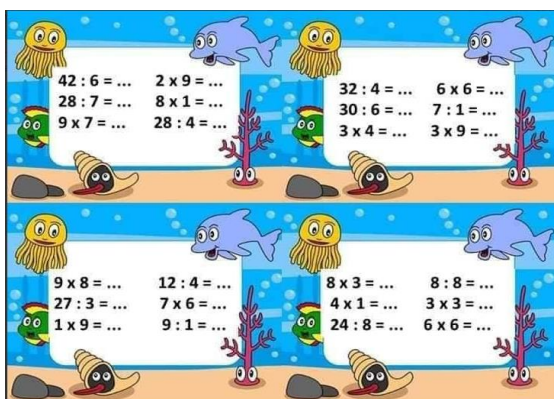

Dars davomida bolalarga mustaqil yechish uchun misollar berish ularni mustaqil misollarni yechishga o'rgatishning eng samarali yo'li deb o'ylaymiz. Matematika fani murakkab fanlardan biri bo'lganligi sababli bolalarga, avvalo, doskada va og'zaki rasmlar hamda tarqatma materiallar orqali o'rgatiladi. So'ngra tushuncha hosil qilganliklarini sinab ko'rish uchun mustaqil topshiriq beriladi, bu orada darslik bilan ham ishlaniladi.

Bolalarning ko'paytirish va bo'lish amallarini yaxshi o'rganib olishlari yuqori sinfga o'tganlarida matematikaning yangi tushunchalarini qiynalmasdan o'zlashtirishlari uchun zamin bo'lib xizmat qiladi. Quyidagi misol orqali bolalarning ko'paytirish va bo'lish amallarini o'zlashtirishlarini sinab olishimiz mumkin:

5 · 2 =	8 : 2 =	8 : 2 =	10 : 2 =	1 · 2 =	18 : 2 =	20 : 2 =	4 · 2 =
8 · 2 =	14 : 2 =	20 : 2 =	7 · 2 =	7 · 2 =	10 : 2 =	9 · 2 =	20 : 2 =
6 · 2 =	18 : 2 =	8 · 2 =	3 · 2 =	5 · 2 =	12 : 2 =	12 : 2 =	12 : 2 =
8 · 2 =	20 : 2 =	2 : 2 =	16 : 2 =	9 · 2 =	14 : 2 =	8 · 2 =	6 · 2 =
4 · 2 =	6 : 2 =	6 · 2 =	4 · 2 =	8 · 2 =	16 : 2 =	6 : 2 =	6 : 2 =
6 · 2 =	12 : 2 =	16 : 2 =	7 · 2 =	3 · 2 =	4 : 2 =	5 · 2 =	12 : 2 =
9 · 2 =	16 : 2 =	10 : 2 =	14 : 2 =	6 · 2 =	8 : 2 =	6 · 2 =	8 · 2 =
3 · 2 =	18 : 2 =	7 · 2 =	9 · 2 =	4 · 2 =	10 : 2 =	14 : 2 =	5 · 2 =
2 · 2 =	4 : 2 =	5 · 2 =	5 · 2 =	2 · 2 =	18 : 2 =	3 · 2 =	4 : 2 =

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda, dars davomida didaktik o'yin usullaridan foydalanish ular uchun qiziqarli va samarali bo'ladi. Ushbu didaktik o'yin akvarium ichiga sayohat deb nomlanadi:

Bolalar baliqlar tasvirlangan rangli ko'rgazmaga juda qiziqishadi va chaqqonlik bilan birin-ketin javoblarni topishadi. Bu o'yin nafaqat qiziqarli o'tadi, balki, o'qituvchiga ko'proq bolalar bilan ishlashga ham yaxshi yordam beradi

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi shunday mahoratli bo'lish kerakki, bo'lish amali o'quvchiga oson va eng qiziqarli mavzu sifatida yodida qolishi kerak. Bo'lish amali kundalik hayotda juda ham ko'p uchraydi, shu sababli ushbu mavzuni bolalarga puhta va oson yo'l bilan o'rgatish kerak deb o'ylaymiz. O'quvchining ta'lim sifatini oshirish, ularning qiziqish istedodini saqlab qolish, ularga motivatsiya berish va 4K moduli asosida darslarni olib borish talim jarayonining muhim qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'rinboyeva L.O'. va boshqalar. Matematika 2-sinf. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, – 2021, – 160 b.
2. O'rinboyeva L.O'. va boshqalar. Matematika 2-sinf. Darslik. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, – 2021, – 192 b.
3. Mamajonov, S.M. "Differensial tenglamalar faniga kirish" mavzusini o'qitishda IQ testlardan foydalanish. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 2024, 2(2), 279-284.
4. Mamajonov, S.M. Maple dasturida funksiyalarning grafiklarini chizish. Kokand University Research Base, 2024, 475-480.
5. Apakov, Yu.P., Mamazhonov, S.M. Boundary Value Problem for an Inhomogeneous Fourth-Order Equation with Lower-Order Terms. Differential Equations. 2023, 2, 188-198.
6. Apakov, Yu.P., Mamazhonov, S.M. Solvability of a Boundary Value Problem for a Fourth Order Equation of Parabolic-Hyperbolic Type in a Pentagonal Domain. Journal of Applied and Industrial Mathematics. 2021, 15(4), 586-596.
7. Apakov, Yu.P., Mamazhonov, S.M. Boundary value problem for a inhomogeneous fourth order equation with constant coefficients. 2023, 8(2), 157-172.

8. Apakov, Yu.P., Mamazhonov, S.M. Boundary value problem for a fourth-order equation of parabolic-hyperbolic type with multiple characteristics, whose slopes are greater than one. *Izvestiya Vysshikh Uchebnykh Zavedenii. Matematika*. 2022, 4, 3-14.

9. Мамажонов С.М., Шерматова Х.М. Об одной краевой задаче для уравнения третьего порядка параболо-гиперболического типа в области с двумя перпендикулярными линиями изменения типа. Узлуксиз таълим тизимида математика ва информатика фанларини ўқитишни такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги Республика миқёсидаги илмий-техник конференция материаллари. 2012, 96-99.

10. Mamajonov, M., Mamajonov, S.M. Statement and research method some boundary value problems for a class of fourth order parabolic-hyperbolic type. *Vestnik KRAUNC. Fiziko-Matematicheskie Nauki*. 2014, 1, 14-19.

11. Mamajonov, S.M. The third boundary problem for a fourth-order non-homogeneous equation with constant coefficients. *Bull. Inst. Math*. 2022, 5(6), 100-109.